МЕТОДОЛОГИЧЕСКИ БЕЛЕЖКИ ПО СЪСТАВЯНЕ НА ПЛАТЕЖНИЯ БАЛАНС НА БЪЛГАРИЯ[1]

(съгласно шестото издание на Ръководството по платежен баланс и международната инвестиционна позиция)

Българската народна банка съставя и отчита платежния баланс на страната на основание чл. 42 от Закона за Българската народна банка[2]. Информацията за нуждите на статистиката на платежния баланс се събира на основание на чл. 52 от Закона за БНБ и чл. 7 - 10 на Валутния закон (ВЗ)[3] и се обработва от отдел „Макроикономическа статистика“ към дирекция „Статистика“ на БНБ при запазване на нейната пълна конфиденциалност. Българската народна банка изготвя и публикува както аналитичното, така и стандартното представяне на платежния баланс в съответствие с *шестото издание* на ***„Ръководството по платежен баланс и международна инвестиционна позиция“ (МВФ, 2009), Наръчника по платежен баланс (МВФ,2014)*** и с ***Препоръката на Европейската централна банка***[4].

Методологията за отчитане на платежния баланс е концептуално свързана с тази на *Системата от национални сметки (СНС)*. Статиите на платежния баланс кореспондират в голяма степен със съответните елементи на сметка *Останал свят* от СНС.

Съществува тясна взаимовръзка и между *Международната инвестиционна позиция* и платежния баланс. Финансовата сметка на платежния баланс представя трансакциите (потоци) на една икономика, свързани с външните ѝ финансови активи и пасиви, които се отразяват върху размера на притежаваните външни финансови активи и пасиви, отчитани в международната инвестиционна позиция.

I. СЧЕТОВОДНИ ПРИНЦИПИ И СТАНДАРТИ

Основното правило, прилагано при съставянето на платежния баланс на България, е на двустранното записване. Съгласно него, всяка трансакция следва да бъде записана минимум с два кореспондиращи си записа – кредитен и дебитен. В текущата и капиталовата сметка, като кредит се записват: износ на стоки и услуги, първичен доход за получаване, компенсиращи записи за безвъзмездно получени реални и финансови ресурси (трансфери) и брутното намаляване на непроизведени нефинансови активи. Като дебит се записват: внос на стоки и услуги, първичен доход за плащане, компенсиращи записи на безвъзмездно предоставени реални и финансови ресурси и брутното придобиване на непроизведени нефинансови активи. Статиите във финансовата сметка се записват на нетна база за всеки

[1] Актуализирани към януари 2026 г.
[2] Обн. ДВ., бр. 46 от 10.06.1997 г. и с последно изм. и доп. – ДВ., бр. 12 от 2021 г.
[3] Обн. ДВ., бр. 83 от 21.09.1999 г. и с последно изм. и доп. – ДВ., бр. 14 от 18.02.2021 г.
[4] Препоръка на Европейската централна банка от 23 януари 2014 година за изменение на Препоръка ЕЦБ/2011/24 относно изискванията за статистическа отчетност на Европейската централна банка в областта на външната статистика (ЕЦБ/2014/2).

финансов актив и пасив, т.е. те включват всички кредитни и дебитни записи за един отчетен период. Положителният знак показва увеличение на финансовите активи или пасиви, а отрицателния – намалението им.

Всяка трансакция следва да се записва на принципа на начислената база, което определя периода, към който се отнася. *Времето на записване на операциите в платежния баланс е моментът на създаването, трансформирането, обмена, трансфера или загубата на икономическа стойност.* Това означава, че потоци, които предполагат смяна на собствеността се записват, когато собствеността премине в другата страна, а услугите се записват към момента на извършването им. С други думи икономическите събития се записват в периода, в който възникват, независимо от това дали е извършено разплащане или е било дължимо или не такова.

Оценяването на трансакциите се извършва на базата на пазарните цени, с изключение на Заемите и Валута и депозити, които се оценяват по номинална стойност.

Промените в стойността на притежаваните активи или пасиви към чужбина, които се дължат на валутно-курсови и преоценъчни разлики или други разлики, като например смяна на резидентността на субект, не се отразяват в платежния баланс.

Платежният баланс на България се отчита в евро и в левове. Преизчисляването в съответната валута се извършва чрез валутния курс към момента на трансакцията. Ако той не е известен, или е неприложим по други практически причини, се използва среден валутен курс за отчетния период.

II. КОМПОНЕНТИ НА ПЛАТЕЖНИЯ БАЛАНС

Компонентите на платежния баланс се съставят посредством директно отчитане от местните юридически лица, еднолични търговци и физически лица, които имат вземания и/или задължения към чужбина; административни източници и до август 2016 г. чрез информация от *Системата за отчитане на международните трансакции* (СОМТ), която включва (1) отчети на банките, и (2) отчети на предприятията, които имат банкови сметки в чужбина (относно международните операции на резидентите). От 1 август 2016 г. отпадна изискването за водене на регистри за целите на статистиката на платежния баланс от доставчиците на платежни услуги, както и задължението за предоставяне на информация на БНБ за всяка сделка или плащане между местно и чуждестранно лице и за всеки презграничен превод и плащане на стойност, равна на или надвишаваща 100 000 лв. или тяхната равностойност в чуждестранна валута. Информация по определени компоненти на платежния баланс, се събира и от други източници: (1) месечни данни за вноса и износа на стоки, предоставяни от НСИ, (2) оценки на БНБ за статиите *Пътувания*, *Пътнически транспорт*, *Компенсация на наетите, кредит* и *Парични преводи от българи, живеещи постоянно в чужбина, кредит,* (3) проучване сред юридическите лица с директни чуждестранни инвестиции, отчети на юридическите лица и еднолични търговци с преки инвестиции в

чужбина и проучване на юридическите лица и еднолични търговци относно операциите си с чуждестранни лица относно получаването и предоставянето на услуги, възнаграждения и безвъзмездни постъпления и плащания (4) отчети на институциите от финансов и държавен сектор , (5) данни на Централен депозитар АД за статия *Портфейлни инвестиции, пасиви,* (6) отчети от други институции, (7) отчети на юридически лица, еднолични търговци и физически лица, получили (предоставили) финансови кредити от (на) нерезиденти и (8) отчети на юридически лица и еднолични търговци по търговски кредити и други задължения и вземания (различни от финансови кредити) към/от нерезиденти.

Платежният баланс има две представяния: аналитично[5] и стандартно. В стандартното представяне компонентите на платежния баланс са класифицирани в следните основни категории:

А. Текуща сметка

Текущата сметка обхваща получаването и предоставянето на ***стоки и услуги****, първичен и вторичен* ***доход*** *между резиденти и нерезиденти*. Текущата сметка е групиране на сметки със съществено значение в рамките на платежния баланс. Те формират т.нар. баланс на текущата сметка. Той показва разликата между общия размер на износа и дохода за получаване и общия размер на вноса и дохода за плащане (вносът и износът се отнасят за стоки и услуги, а доходът бива първичен и вторичен).

Потоците, записани в кредитната страна, представляват тази част на брутния вътрешен продукт, предоставени на останалия свят (износ на стоки и услуги), както и предоставянето на фактори на производство, изразени чрез получен (или който следва да бъде получен) доход – компенсации на наетите и инвестиционен доход (лихви, дивиденти и др.). Включват се също така и компенсиращи записи за безвъзмездно получени реални и финансови ресурси (трансфери).

Потоците в дебитната страна представляват брутния продукт, създаден в останалата част на света и придобит от националната икономика (внос на стоки и услуги), както и придобиването на фактори на производство, изразени чрез платен (или който следва да се плати) доход. Включват се също така и компенсиращи записи за безвъзмездно предоставени реални и финансови ресурси.

Статията ***Стоки*** *в текущата сметка на платежния баланс обхваща физически произведени стоки, за които е налице смяна на собствеността между институционалните единици посредством трансакция*. Те могат да бъдат използвани за задоволяване нуждите на домакинствата или обществото или за производството на други стоки и услуги. Производството на стока може да бъде отделено от последващата му продажба или препродажба. Стоките включват: *търговия със стоки, стоки за препродажба и немонетарно злато*.

[5] Вж ***Концепции за аналитично и стандартно представяне на платежния баланс***

Статията ***Търговия със стоки на база платежен баланс*** *включва стоки, за които е налице смяна на икономическата собственост между резидент и нерезидент и които не са включени в следващите специфични категории.* Статистиката на външната търговия, съставяна от Националния статистически институт, е основен източник на данни за търговията със стоки.

Данните за вноса и износа FOB (Free on board) са базирани на митнически декларации като кодовете използвани в тях са по „Хармонизираната система за описание и кодиране на стоките“ на Световната митническа организация, въведена през 1988 г. и допълнена през 1992 г. Считано с данните за януари 2006 г. БНБ и НСИ съвместно прилагат разработена от тях методология за оценка на вноса по цени fob и на приходите и разходите за товарен транспорт. Методологията се базира на анализ на съотношенията cif – fob при вноса на стоки в зависимост от различните видове доставки по вноса, както и от използвания транспорт и националност на превозвача.

При представяне на географското разпределение на данните за износа и вноса в платежния баланс на страната се следват следните правила:

Съгласно европейските Регламенти при търговия със страни - членки на ЕС:

- при внос (или пристигания) - страната партньор е страната членка, от която стоките се изпращат за България.

- при износ (или изпращания) - страната партньор е страната членка, за която се изпращат стоките.

При данните за търговията със страни извън ЕС:

- при внос - страната партньор е тази, която е произвела стоката, наречена “страна на произход”.

- при износа - страната партньор е тази, която ще потребява стоките, наречена “страна на потребление”.

Източници: Източник на данните от началото на 2003 г. до края на 2006 г. бе Агенция „Митници“, а за предишни години - „Информационно обслужване“ АД (дирекция „ИИЦ“). БНБ и НСИ получаваха данните за вноса и износа, допълваха ги с друга информация и допълнително ги обработваха. С въвеждането на системата „ИНТРАСТАТ” (въведена със „Закон за статистика на вътрешнообщностната търговия със стоки”, ДВ бр. 51 от 2006 г.), с данните за януари 2007 г. настъпиха промени в начина на отчитане на външната търговия на България с останалите страни – членки на ЕС.

Прилагането на системата „Интрастат” доведе до промяна на сроковете за получаване и обработка на данните. Информация за износа (изпращания) и вноса (пристигания) на стоки се предоставят от „Интрастат операторите” (фирмите задължени да предоставят информация) на Националната агенция по приходите. Тези данни се изпращат на НСИ за последваща обработка. Той следва да предоставя на ЕВРОСТАТ обобщени месечни данни (без детайли по страни и стоки) в срок до 42 дни след изтичането на отчетния месец.

Подробните данни за изпращанията и пристиганията на стоки се предоставят на ЕВРОСТАТ в срок до 70 дни след края на отчетния месец.

БНБ получава от НСИ обобщени данни (без детайли по страни и стоки) за стокооборота на страната с другите държави–членки на съюза в срок до 35 дни след изтичането на отчетния месец, и към тези данни се добавят данните на Агенция „Митници" за търговията с трети страни. Поради това с публикуването на отчета на платежния баланс за отчетния месец се разпространяват само обобщени данни за вноса и износа на стоки. Детайлни данни за изпращанията и пристиганията на стоки БНБ получава от НСИ в срок до 65 дни след изтичането на отчетния месец.

В резултат на тази промени графикът за отчитане на данните за външната търговия от БНБ е следният:

- Предварителни обобщени данни (без детайли по страни и стоки) за отчетния месец се публикуват в срок до седем седмици след изтичане на отчетния месец в таблицата за платежния баланс.
- Предварителни подробни данни (с детайли по страни и стоки) за отчетния месец се предоставят на потребителите в срок не по–рано от датата, посочена в *Календара за разпространение на статистически данни* на БНБ.

В съответствие с общата методология БНБ и НСИ взаимно съгласуват данните за вноса и износа преди публикацията им.

От март 2016 г. към търговията със стоки се включват и оценки на НСИ за приходите и разходите от нелегалните дейности, като е направена ревизия на месечните данни за периода от януари 2010 г.

Препродажба *означава покупка на стоки от резидент (на съставящата баланса икономика) от нерезидент с последваща препродажба на същите стоки на друг нерезидент, без да бъдат фактически внесени стоките в съставящата баланса икономика.* Препродажба е налице при операции със стоки, където не е задължително физическото притежание на стоките от собственика.

Стоките за препродажба се записват в сметките на собственика по същия начин, както и другите стоки, които той притежава. Независимо от това те се показват отделно в статистиката на международните сметки, заради интереса към тях и заради факта, че не се обхващат от митническата система на икономиката.

Придобиването на стоки за препродажба се отразява като отрицателен износ за икономиката на търговеца. Продажбата им се отразява в стоките, продадени при препродажба като положителен износ за икономиката на търговеца.

Разликата между продажбите и покупките на стоки за препродажба се отразява в статията „Нетен износ на стоки за препродажба". Тя включва маржа на търговеца, холдингова печалба и загуба и изменение на запасите на стоките за препродажба. В някои случаи в резултат на загуби или прирасти записите на нетния износ на стоки за препродажба може да бъдат отрицателни.

Отчитането на препродажбата се оценява по цени на операцията, договорени между страните, а не FOB.

В случай че липсва смяна на собствеността на стоките, няма трансакция, свързана с препродажба, но е възможно да има такси, свързани с производствени услуги върху реалните входни ресурси, притежавани от други.

Източници: регулярно тримесечно проучване сред предприятията относно операциите им с чуждестранни лица, свързани с услуги, възнаграждения и безвъзмездни постъпления и плащания.

Услугите *са резултат на производствена активност, която изменя условията на потребяващите единици или улеснява обмена на продукти или финансови активи. Услугите обикновено не са отделни елементи, при които да е налице собственост и като цяло не могат да бъдат отделени от тяхното производство.* Статията *Услуги* обхваща *производствени услуги с материали за влагане, притежавани от други*, *услуги по поддръжка и ремонт, които не са включени другаде*, *транспорт, пътувания* и *други услуги*.

Статията Производствени услуги с материали за влагане, притежавани от други, включва сглобяване, монтаж, етикетиране, пакетиране и т.н., осъществено от предприятия, които не притежават съответните стоки. Производствената услуга е извършена от предприятия, които не притежават стоките и на които са платени такси от собственика. В тези случаи собствеността на стоките не се променя, следователно не се отразява операция, свързана с търговия на стоки между извършителя и собственика.

Източници: Данни за външната търговия, съставяна от Националния статистически институт.

Статия Услуги по поддръжка и ремонт, които не са включени другаде, включва извършването от резиденти на поддръжка и ремонт на стоки, притежавани от нерезиденти (и обратното). Ремонтите могат да бъдат извършвани на място в сервиза или другаде. Ремонтът и поддръжката на кораби, самолети и друго транспортно оборудване са включени в тази статия. Отразява се стойността на извършената работа по поддръжка и ремонт, а не общата стойност на стоките преди и след ремонта.

Източници: регулярно тримесечно проучване сред предприятията, относно операциите им с чуждестранни лица, свързани с услуги, възнаграждения и безвъзмездни постъпления и плащания.

Транспорт е процесът на превоз на хора и предмети от едно местоположение до друго, както и свързаните услуги по поддръжка и подпомагане. Транспортните услуги включват товарен транспорт, пътнически транспорт, друг транспорт и пощенски и куриерски услуги.

Източници: Българската народна банка извлича данните за *товарния транспорт* от данните за външната търговия и за *пътническия транспорт* от данните за туризма на базата на оценки.

От 2006 г. приходите от товарен транспорт се формират от оценката на приходите на местни превозвачи свързани с износа на стоки на страната. Разходите се калкулират като оценка на разходите направени от местни лица в полза на чуждестранни превозвачи, свързани с вноса на стоки в страната. Приходите и разходите се оценяват по типове транспорт и националност на превозвача. С въвеждането на системата „ИНТРАСТАТ", от януари 2007 г. настъпиха промени и в начина на оценяване на приходите и разходите от товарен транспорт на България с останалите страни – членки на ЕС. Поради по-големия срок за получаване от НСИ на подробни данни за търговията на България с останалите страни – членки на ЕС, към датата на публикуване на първоначалния отчет за платежния баланс за съответния месец (42 дни след края на отчетния период) предварителната оценка за приходите и разходите от товарен транспорт е изчислена на база на данните от предходни години. Тези оценки подлежат на ревизия след получаване на предварителните подробни данни (с детайли по страни и стоки) за търговията с останалите страни – членки на ЕС за отчетния месец.

Източникът за статиите *друг транспорт* и *пощенски и куриерски услуги* е регулярното тримесечно проучване сред предприятията, относно операциите им с чуждестранни лица, свързани с услуги, възнаграждения и безвъзмездни постъпления и плащания.

Статията Пътувания кредит обхваща стоки и услуги за собствена употреба или за подарък, придобити от нерезиденти по време на посещения на дадена икономика.

Статията Пътувания дебит отразява стоки и услуги за собствена употреба или за подарък, придобити от резиденти по време на посещения на други икономики. Статията *Пътувания* не включва стоки за препродажба, които са включени в търговия със стоки. Придобиването на ценности (напр. бижута), потребителски стоки за дълготрайна употреба (напр. автомобили и електрически стоки) и други потребителски покупки, които са включени в данните на митниците при надвишаване на митническите прагове, се включват в статия търговия със стоки.

С данните за м. януари 2010 г. БНБ въведе нова методология за оценка на приходите и разходите за пътувания и пътнически транспорт. Най-общо моделът за оценка на статия *Пътувания* се базира на произведението на броя на презграничните пътувания по размера на направените разходи за едно пътуване от съответния тип. Оценките на размера на разходите, направени по време на едно пътуване са построени в резултат на данните, събрани от проведеното от БНБ *Проучване на границата сред пътуващите български и чуждестранни граждани (август 2007 – юли 2008 г.).* С публикуването на данните за месец януари 2010 г. бяха ревизирани данните за периода 2007 г. - 2009 г.

По-подробна информация относно прилаганата методология е публикувана в материала *„Методология за оценка на статии „Пътувания", „Пътнически транспорт" и „Компенсация на наетите – кредит" в платежния баланс на България"*.

Статията *Други услуги* обхваща постъпленията и плащанията по всички останали категории услуги, различни от производствени услуги с материали за влагане, притежавани

от други, услуги по поддръжка и ремонт, които не са включени другаде, услуги, свързани с транспорт или пътувания (съобщителни, строително-монтажни, финансови, застрахователни, лизингови, услуги в областта на науката, културата, спорта, отдиха и др.).

Източници на информация по тази статия до края на 2009 г. са отчетите на банките за извършения от тях и техните клиенти износ и внос на нефакторни услуги и на фирмите, които предоставят тримесечна информация за сметките си в чужбина, както и оценки на БНБ за трансакции под прага от 100 000 лв. От 1 януари 2010 г. влезе в сила Регламент (ЕО) № 924/2009 на Европейския парламент и на Съвета от 16 септември 2009 г. относно презграничните плащания в рамките на Общността и за отмяна на Регламент (ЕО) № 2560/2001, с който се повиши до 100 000 лв. прага, под който са премахнати задълженията за отчитане въз основа на сетълмент, наложени на доставчиците на платежни услуги за целите на статистическото отчитане на платежния баланс, които са свързани с платежни операции на техни клиенти. Въвеждането на праг от 50 000 евро, считано от 1 януари 2010 г., при липса на алтернативен източник, щеше да доведе до силно влошаване качеството на данните за платежния баланс на страната и преди всичко на текущата сметка. Направеният анализ показа, че загубата на информация при някои видове услуги би достигнала до 90%. Поради това БНБ промени методологията за събиране на данни за износа и вноса на услуги и някои други операции в текущата сметка на платежния баланс. От началото на 2010 г. БНБ провежда регулярно тримесечно проучване на постъпленията и плащанията между местни и чуждестранни лица във връзка с получаването и предоставянето на услуги, възнаграждения и безвъзмездни постъпления и плащания, които се включват в текущата сметка на платежния баланс. На база на данните събрани от това проучване, с данните за януари 2011 г. са публикувани ревизирани данни за месеците на 2010 г.

Статията *Първичен доход отразява възнаграждението, което институционалните единици получават по силата на своето участие в производствения процес, за осигуряване на финансов актив или при предоставяне на природен ресурс на други институционални единици.* Включва две категории: (1) доход, свързан с производствения процес – компенсация на наетите и данъци и субсидии върху продукти и производство и (2) инвестиционен доход – доход, свързан със собствеността на финансови и други непроизводствени активи.

Компенсацията на наетите е доходът от приноса на вложения труд в производствения процес и обхваща надници, заплати и други плащания към нерезиденти, работещи в страната, или получени от резидентите, работещи в чужбина. *Компенсацията на наетите* обхващат и доход реализиран в резултат на неофициална заетост. За периода от април 2001 г. до декември 2006 г. БНБ оценява този поток съгласно *“Методология за оценка на потоците, дължащи се на неофициална заетост”*, 14 март 2006 г.[6] С данните за януари 2010 г. бе въведена нова методология за оценка на кредитната страна на статия *Компенсация на наетите* (виж *Методология за оценка на статии „Пътувания”, “Пътнически*

[6] Данните от април 2001 г. са базирани на тази методология.

транспорт" и "Компенсация на наетите - кредит" на платежния баланс на България (Българска народна банка, март 2010 г.)). С публикуването на данните за месец януари 2010 г. бяха ревизирани данните за периода 2007 г. - 2009 г.

С данните за месец юли 2024 г. методологията за оценка за *„Компенсация на наетите – кредит"* бе променена, поради промяна в начина на изчисление на оценките, които се базират на данни на НСИ относно броя на пътуванията на български граждани в чужбина с цел "сезонна работа" и данни за средномесечната заплата по страни. Новите оценки се съпоставят с огледални данни от държавите-членки на Европейския съюз. Ревизираните данни обхващат периода след месец януари 2014 г.

Източник на информация за дебитната страна на статия *Компенсация на наетите* е Националната агенция за приходите.

• Инвестиционният доход покрива постъпления и плащания на доход, свързан с външни финансови активи и пасиви – по преки инвестиции, портфейлни инвестиции, други инвестиции и по резервни активи.

Главните източници на информация по статия *Доход* са отчетите на банките и небанковите финансови институции, нефинансовите предприятия, Министерството на финансите, други институции от сектор „Държавно управление" и Българската народна банка.

Статията Вторичен доход отразява текущи трансфери между резиденти и нерезиденти. Включва различни видове трансфери и показва ролята им в разпределението на дохода между икономиките. Трансферите могат да бъдат в брой или в натура.

Капиталовите трансфери се отразяват в капиталовата сметка. Докато първичният доход влияе на националния доход, вторичният заедно с първичния доход засяга брутния национален разполагаем доход. Капиталовите трансфери не засягат разполагаемия доход и затова се записват в капиталовата сметка.

В статията *Текущи трансфери* се включват текущи данъци върху дохода, имуществото и други, социалноосигурителни вноски, социални плащания, нетни премии по общо застраховане, обезщетения по общо застраховане, текущи трансфери в рамките на международното сътрудничество, лични трансфери и различни текущи трансфери, и др. *Паричните преводи от емигранти са по своята същност текущи трансфери, при които резиденти на чужда икономика изпращат средства на свои роднини в България*. Те са включени като допълнителна статия.

Източници: Българската народна банка получава информация за текущите трансфери от Министерство на финансите, ДФ „Земеделие", БНБ, Български червен кръст, Националния статистически институт, Националната агенция по приходите и от регулярното тримесечно проучване сред предприятията относно операциите им с чуждестранни лица, свързани с услуги, възнаграждения и безвъзмездни постъпления и плащания.

Статията *Преводи от емигранти кредит* е подстатия на *Текущи трансфери кредит* в текущата сметка на платежния баланс и е балансираща статия за безвъзмездни трансфери в брой или в натура.

Оценките на емигрантските преводи се базират на произведението на броя български емигранти, превеждащи пари към техни близки и сумата на средния трансфер. Тези изчисления се правят съответно за официалния и неофициалния канал на трансфериране. Сумирането на средствата трансферирани по двата канала представлява общата сума на преводите от български емигранти.

Данните за броя на българските емигранти се базира на информация от Държавната агенция за българите в чужбина, българските посолства в чужбина, оценки на БНБ и данни на Евростат. За периодите след 2022 г. данните за броя на българските емигранти в чужбина са ревизирани с данните, получени от Министерството на външните работи на база информация, подадена от посолствата на Република България. Данните за процента на български емигранти, трансфериращи към техни близки в страната, за дела на трансфериращи по официален канал и неофициален канал и за средния трансфер за всеки от трансферните канали се базира на данни от *Проучване на границата сред пътуващите български и чуждестранни граждани* (август 2007 г. – юли 2008 г.), проведено от БНБ чрез външен изпълнител и актуализирани тримесечно с информация, получена от платежни институции. По отношение на географската разбивка са анализирани и използвани огледалните данни по държави.

Статията *Преводи от имигранти дебит,* подстатия на *Текущи трансфери дебит*, представлява преводи от имигранти в България към чужбина. Методологията на изчисление на тази подстатия се базира на данни от банките и месечната инфлация за страната спрямо същия месец на предходната година.

Б. Капиталова сметка

Капиталовата сметка включва две категории: (1) *капиталови* трансфери за получаване и плащане между резиденти и нерезиденти; и (2) *придобиване или намаляване на непроизведени нефинансови активи между резиденти и нерезиденти.*

Когато са в натура, капиталовите трансфери включват (1) прехвърляне на собственост на основни средства, или (2) безвъзмездно опрощаване на пасив от страна на кредитора. Когато е налице плащане, един трансфер е *капиталов,* когато е свързан с или зависим от придобиване или предоставяне на основни средства (например инвестиционни субсидии).

Непроизведени нефинансови активи се състоят от природни ресурси; договори, лизинги и лицензии; и маркетингови активи (и търговска репутация).

Източници: Българската народна банка получава данни за капиталовата сметка от Министерството на финансите, ДФ „Земеделие“ (за капиталови трансфери от фондовете от Европейския съюз), БНБ, тримесечните отчети на предприятията от нефинансовия сектор, месечните отчети на нотариусите и др.

В. Финансова сметка

Финансовата сметка обхваща всички трансакции, включващи финансови активи и пасиви, осъществени между резиденти и нерезиденти. Финансовата сметка показва функционалните категории, сектори, инструменти и срочност на нетните финансови трансакции. *Финансовата сметка* включва (1) *преки инвестиции*, (2) *портфейлни инвестиции,* (3) *финансови деривати (различни от резерви) и опции върху акции на наетите лица*, (4) *други инвестиции и (5) резервни активи*.

• *Преки инвестиции е категория, която включва презгранични инвестиции, при които резидент от една икономика има контрол или съществена степен на влияние върху управлението на предприятие, резидент на друга икономика*. Освен че се взима под внимание дяловият капитал, който определя степента на контрол или влияние, тук влизат също отношения между непряко контролирани и свързани предприятия, инвестиции между дъщерни предприятия, дълг и обратни инвестиции.

Категорията преки инвестиции обхваща повечето финансови трансакции между свързани предприятия в различни икономики. Доходът от тези инвестиции също се включва в тази категория.

Вътрешнофирменото кредитиране се използва, за да опише дълговите позиции между свързани предприятия. Включва свързаните с дългов инструмент трансакции , различни от тези между свързани финансови корпорации (не се определят като пряка инвестиция, защото не се считат за произтичащи от обвързаността им в пряка инвестиция). Финансовите корпорации, обхванати в този случай, са: депозитни институции (включително централни банки и депозитни институции без централната банка); инвестиционни фондове и други финансови посредници с изключение на застрахователни компании и пенсионни фондове.

Преките инвестиции имат две представяния: на базата на принципа актив/пасив (използвано в статистиката на платежния баланс) и според първоначалната посока на инвестицията (използвано в статистиката на преките инвестиции). Принципът на първоначалната посока е представяне на данните, организирани според посоката на взаимоотношението между страните по сделката. Разликата между двете представяния се поражда от различното третиране на обратните инвестиции и някои видове инвестиции между дъщерни предприятия.

Съгласно принципа на първоначалната посока, преките инвестиции се показват или като преки инвестиции в чужбина, или като такива в страната:

(а) *Преки инвестиции в чужбина включват активи и пасиви между местни преки инвеститори и техни директни инвестиционни предприятия. Включват също активи и пасиви между местни и чуждестранни свързани предприятия, в случаите когато крайното контролиращо предприятие-майка е резидент и активи на местни предприятия в чуждестранни свързани предприятия, в случаите когато резидентността на крайното контролиращо предприятие е неизвестна.* Преките инвестиции в чужбина се наричат още изходящи преки инвестиции.

(б) *Преки инвестиции в страната включват всички пасиви и активи между местни директни инвестиционни предприятия и техните преки инвеститори. Включват също активи и пасиви между местни и чуждестранни свързани предприятия, в случаите, когато крайното контролиращо предприятие-майка е нерезидент и пасиви на местни предприятия към чуждестранни свързани предприятия, в случаите когато резидентността на крайното контролиращо предприятие е неизвестна*. Преките инвестиции в страната се наричат още входящи преки инвестиции.

Според принципа на първоначалната посока, преките инвестиции в чужбина и преките инвестиции в страната включват едновременно активи и пасиви, и поради това е възможно да има отрицателни стойности.

Данните съгласно двата принципа (актив/пасив и според първоначалната посока на инвестицията) са полезни за различни видове анализи:

- Данните съгласно принципа актив/пасив са съпоставими с парични, финансови и други балансови данни, което улеснява сравнението между тях. Тези данни се отчитат спрямо непосредствения контрагент, което позволява адекватно разглеждане на потоците и позицията (например в случаите с предприятия със специална инвестиционна цел).
- Данните съгласно принципа на първоначалната посока на инвестицията допринасят за изясняването на мотивацията за пряка инвестиция и взимат предвид контрола и влиянието. В това представяне обратните инвестиции се отразяват като еквивалентни на изтегляне на инвестиции. Принципът на първоначалната посока може да бъде особено полезен при икономики с големи стойности от преминаващи (транзитни) капитали, защото големите инвестиционни потоци във и извън икономиката може да не са от основен интерес за анализаторите на преки инвестиции.

Представянето на платежния баланс използва преки инвестиции активи и преки инвестиции пасиви (така че обратните инвестиции не се нетират в общите стойности).

Българската народна банка публикува данните за преките инвестиции и в двата вида представяне.

Източници: Българската народна банка получава месечни данни за преките инвестиции в страната от балансовите отчети на банките и от Управление „Банков надзор" на БНБ, от Централния депозитар, от нотариусите и съдиите по вписванията, както и от системата за отчитане на информацията от банките за преводите и плащанията между местни и чуждестранни лица до м. август 2016 г.; тримесечни данни от отчетите на предприятията с чуждестранно участие, балансови данни на финансовите институции от Управление „Банков надзор" на БНБ и от Комисията за финансов надзор; годишни данни от НСИ за чуждестранните инвестиции в предприятията от нефинансовия сектор. С оглед намаляване на последващите ревизии на първоначалните данни и в изпълнение на препоръките на ОИСР, ЕЦБ и Евростат, в предварителните данни за преките инвестиции в страната и дохода от тях

са включени оценки на база данните от предходната година, индексирани с растежа на номиналния БВП за текущата година.

За преките инвестиции в чужбина Българската народна банка използва информация от формите за деклариране в БНБ на преките инвестиции, от отчетите на предприятията, огледални данни от държавите-членки на Европейския съюз, както и данни от системата за отчитане на информацията от банките за статистиката на платежния баланс до август 2016 г.

- *Портфейлни инвестиции представляват презграничните трансакции ,* включващи дългови или дялови ценни книжа или дялове в колективни инвестиционни фондове, различни от включените в категорията преки инвестиции или резервни активи. *Ценните книжа са дългови и дялови инструменти, които са търгуеми.*

Източници: Главните източници на информация за статия *Портфейлни инвестиции, пасиви* са данните, получени от Министерството на финансите, Българската народна банка, Централния депозитар, месечни и тримесечни статистически форми от местните юридически лица. Данни относно активите на страната под формата на портфейлни инвестиции се предоставят от банките и инвестиционните посредници (по отношение на инвестиции в ценни книжа както за тяхна сметка, така и за сметка на техни клиенти), директно отчитане от страна на местни лица, извършили инвестиции в чужбина без посредничеството на местен инвестиционен посредник, другите финансови институции, застрахователните компании и пенсионните фондове, сектор Държавно управление и БНБ .

- Активите и пасивите по статията *Финансови деривати (различни от резерви) и опции върху акции на наетите лица* включва дериватни финансови инструменти като форуарди, фючърси, суапове, опции и други.

Източници: Основен източник на данни за тази статия са банките.

- *Други инвестиции* включват други видове дялов капитал, валута и депозити, заеми, търговски кредити и аванси, застрахователни, пенсионни и стандартизирани гаранционни схеми и други сметки за вземания/задължения.

Статията *Валута и депозити* представя в актива си измененията във валутните депозити на резиденти в чужбина, а в пасива си – измененията в задълженията на банките, опериращи на територията на България към нерезиденти в местна и чужда валута. Съгласно основните принципи, залегнали в *„Ръководството по платежен баланс и международна инвестиционна позиция“* (МВФ, 2009), при отчитане на промените във валутните депозити, Българската народна банка елиминира промените в тях, дължащи се на валутно-курсови разлики.

Данните за статия *Валута и депозити* се компилират на база на информация, предоставяна от банките в страната, както и на база на информация публикувана на сайта на Банката за международни разплащания - Базел (BIS) и годишни балансови данни на нефинансовите предприятия.

Статия *Заеми* включва получени и изплатени главници по дългосрочни и краткосрочни заеми между резидент и нерезидент, които заеми не са секюритизирани с търгуеми ценни книжа, както и начислени, но неизплатени лихви по заеми.

Данните за заемите се компилират на база на информация, предоставяна от Министерството на финансите, БНБ, от банките и директно от предприятията, предоставили/получили финансови кредити към/от чужбина тримесечно или годишно, както и от годишните отчети на физическите лица. Месечните данни по статията *Заеми, Други сектори* (актив/пасив) се ревизират всяко тримесечие.

В платежния баланс под търговски кредити се разбират вземания между партньори по търговска сделка, непосредствено отпуснати от доставчика на купувача, които не са секюритизирани с търгуеми ценни книжа.

Основен източник на информация за търговските кредити са тримесечните отчети на местните юридически лица и еднолични търговци за техните вземания и задължения от/към чуждестранни лица и балансовите данни на банките и небанковите финансови институции.

Статиите *Други сметки за вземания/задължения* включват осъществените трансакции по разни разчети, непокрити в останалите категории.

Статия *Застрахователни, пенсионни и стандартизирани гаранционни схеми* включва технически резерви по общо застраховане, права по животозастрахователни полици и анюитети, пенсионни права, вземания на пенсионни фондове, непенсионни обезщетения и обезпечения по претенции върху стандартни гаранции.

Източници: тримесечните балансови данни на застрахователните дружества и пенсионните фондове, както и огледални данни от държавите-членки на Европейския съюз.

Г. Резерви и друго финансиране

• *Резервните активи* включват тези външни активи, които са на разположение и са контролирани от централната банка (правителството), и биха могли да се използват за пряко финансиране на дефицити на платежния баланс. Резервните активи включват монетарно злато, специалните права на тираж, резервната позиция при МВФ, други резервни активи (включващи валутни депозити, ценни книжа, финансови деривати, нето и други вземания, вкл. по начислени, но неизплатени лихви по тези инструменти). Записите в тази категория се отнасят до трансакциите по активите на управление „Емисионно“ на БНБ. Данните за промените в резервните активи се включват в платежния баланс, като се изчистват от промените, дължащи се на измененията на валутните курсове и на ценови преоценка.

Тази група в аналитичното представяне на платежния баланс включва също и *Ползвани кредити от МВФ* и статията *Извънредно финансиране*.

Д. Грешки и пропуски (нето)

Грешки и пропуски (нето) е компенсаторна статия. Тя съществува в представянето на платежния баланс, защото системата за набиране на данни, която се използва, не е затворена, а представлява комбинация от различни източници на информация. За разлика от

други статистически отчети, като например паричната статистика, набирането на информацията, необходима за съставяне на платежния баланс, не може да се ограничи само до използването на счетоводните отчети на банките като единствен източник на данни. Нето грешки и пропуски се получава като разлика между салдо по финансовата сметка и салдото по текущата и капиталова сметки.

Колебанията в *Грешки и пропуски (нето),* както в знака, така и в размера, се дължат главно на: (1) ревизии на данните; (2) усъвършенстване на методологията за компилиране на отделните статии на платежния баланс и (3) съществуването на обективни ограничения при събиране на информацията по отделни статии на баланса. Поради тримесечната и годишна отчетност, данните в тази статия са предварителни и подлежат на ревизия след получаване на пълната информация от отчетните единици.

III. ПЕРИОДИЧНОСТ, ЧЕСТОТА И СВОЕВРЕМЕННОСТ НА ПУБЛИКАЦИИТЕ ПО ПЛАТЕЖНИЯ БАЛАНС

Българската народна банка съставя и публикува месечно платежния баланс в рамките на седем седмици след изтичането на отчетния период съгласно *Календара за разпространение на статистически данни*.

IV. ПОЛИТИКА НА РЕВИЗИРАНЕ НА ДАННИТЕ

Ревизиите на предварителните статистически данни са задължителна международна практика. Те са особено важни при съставянето на статистиката на платежния баланс и международната инвестиционна позиция поради кратките срокове след края на отчетния период, в които се съставят и публикуват тези отчети. За съставянето на данните се използват различни източници (банки, небанкови финансови предприятия, предприятия с чуждестранно участие, Централен депозитар, Национален статистически институт и други), като данните, които постъпват от тези източници, са с различна честота, навременност (срок за предоставяне на информация след отчетния период) и обхват. Постъпващата с различна честота и навременност информация прави ревизиите задължителни.

Периодичните ревизии на данните, които БНБ прави, са в съответствие с Календара на ЕЦБ за обмен на данните за платежния баланс, международната инвестиционна позиция, резервните активи в рамките на ЕСЦБ (включващ и календар за ревизиите), както и с Календара на Евростат за обмен на данни и политика на ревизии в рамките на Европейския съюз. Съблюдаването на тази политика на ревизии гарантира сравнимост на данните между отделните държави - членки на Европейския съюз и на Европейската система от централни банки. С публикуването на ревизии, потребителите своевременно биват информирани относно актуализираните данни по съответните статии[7]. Следвайки изискванията на горепосочените календари на ЕЦБ и Евростат, политиката на Българската народна банка за ревизии на данните се базира на следните принципи:

[7] Годишните данни за преките чуждестранни инвестиции в страната се ревизират с 15 месеца закъснение след изтичането на отчетния период (след получаване на годишните данни на НСИ за предприятията от нефинансовия сектор).

(1) С данните за първия месец от всяко тримесечие се ревизират месечните данни за цялата текуща година. С данните за втория месец от всяко тримесечие се ревизират данните само за предходния месец. С данните за третия месец от всяко тримесечие се ревизират данните за два предходни месеца. През март с публикуването на данните за януари и през септември, с публикуването на данните за юли на текущата отчетна година, календарите дават възможност, при необходимост, да бъде направена ревизия на данните за до три години назад. През декември, с публикуването на данните за октомври, е възможна при необходимост ревизия на данните за текущата и предходната отчетни години. Координирано през 5 години в рамките на целия Европейски съюз се извършват бенчмарк ревизии (с възможност за ревизиране и на по-стари периоди) с цел осигуряване на максимална степен на съгласуваност в и между отделните статистически области.

(2) При наличие на текущи промени в резултат на събрана допълнителна информация, както и поради елиминирането на грешки, Българската народна банка своевременно информира потребителите посредством месечните прессъобщения и чрез бележките към таблицата на платежния баланс.

(3) Когато се правят значителни ревизии в резултат на промени в методологията за отчитане на определени компоненти на платежния баланс или по други причини, с цел да улесни своите потребители, Българската народна банка ги информира предварително за предстоящите промени.

V. РАЗПРОСТРАНЕНИЕ НА ИНФОРМАЦИЯТА

Българската народна банка разпространява месечните данни за платежния баланс чрез страницата си в Интернет – http://www.bnb.bg

Данните се публикуват също така и в полугодишните и годишните официални отчети на Българската народна банка, в статистическите бази данни на ЕЦБ и Евростат, както и в националната страница с обобщени данни към Специалния стандарт за разпространение на данни Плюс на Международния валутен фонд. Данните се предоставят едновременно на всички потребители.

VI. КОНТАКТИ

Въпроси по методологията, прилагана от Българската народна банка или относно публикуваните данни по платежния баланс можете да изпращате към пресцентъра на БНБ (press_office@bnbank.org) или по пощата на следния адрес:

Българска народна банка
Дирекция „Статистика“
Отдел „Макроикономическа статистика“
Пл. „Княз Александър I“ № 1
1000 София
България